

hoogheemraadschap
**Hollands
Noorderkwartier**

Uitwerking gedragscode Wet Natuurbescherming voor Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Werkprotocollen; bestendig beheer en onderhoud

Auteur

M.H.M Groenewegen& S.J. Roodzand

Registratienummer

18.0284963

Datum

1 februari 2019

Versie

1

Status

Definitief

Afdeling

Ingenieursbureau, Cluster Onderzoek

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Wet natuurbescherming	4
1.2	Doel gedragscode	4
1.3	Implementatie gedragscode	4
2	Reikwijdte en geldigheid	5
2.1	Algemeen	5
2.2	Beschermde soorten	5
2.3	Bijzondere verantwoordelijkheid HHNK	6
3	Procedures	7
3.1	Opzet	7
3.2	Stappenplan	9
3.3	Uitvoeringsplan Natuur	9
3.4	Verspreidingsonderzoek soorten	10
3.5	Logboek	10
4	Organisatie en verantwoordelijkheden	11
4.1	Gebruik door derden	11
4.1.1	Vergunninghouders en pachters	11
4.1.2	Onderhoudsplichtigen	11
4.1.3	Aannemers	11
4.2	Controle- en evaluatiemomenten	12
4.3	Incidenten	12
4.4	Handelen bij toezicht en handhaving door het bevoegd gezag	13
5	Algemene werkwijze	15
5.1	Materieelkeuze en -gebruik	15
5.2	Vrijkomend materiaal (o.a. maaisel, schoonsel of bagger)	15
5.3	Werken onder de waterlijn	15

5.4	Logboek	16
5.5	Algemene soortgebonden werkwijzen	17
6	Begrippenlijst	18
	Bijlage 1 Uitgangspunt beschermde soorten	20
	Bijlage 2 Werkprotocollen bestendig beheer en onderhoud	22
7	Werkprotocol Schonen	23
8	Werkprotocol Maaien taluds (insteek tot waterlijn) incl. onderhoudspaden	25
9	Werkprotocol Maaien van bermen, dijken en gazons	27
10	Werkprotocol Baggeren en herprofiëren watergangen (onderhoud)	29
11	Werkprotocol Snoeien en dunnen van opgaande beplanting	31
12	Werkprotocol Onderhoud waterkeringen en herprofilering oevers en kaden	32
13	Werkprotocol Onderhoud verhardingen	33
14	Werkprotocol Begrazen	34
15	Werkprotocol Het voorkomen van schade door Muskus- en Beverratten	35
	Bijlage 3 Impressie fasen / 'habitatbenadering'	36

1 Inleiding

1.1 Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming, onderdeel soortbescherming, ziet toe op de duurzame instandhouding van dier- en plantensoorten in Nederland. Deze wet kent een aantal verbodsbepalingen waarvoor ontheffing mogelijk is. Onder bepaalde voorwaarden zijn sommige handelingen ook mogelijk zonder ontheffing. Bepaalde verboden activiteiten zijn namelijk van de ontheffingsplicht vrijgesteld als gewerkt wordt volgens een door de Minister van Economische Zaken goedgekeurde gedragscode voor Waterschappen. De gedragscode is van toepassing op werkzaamheden van Waterschappen in het kader van bestendig beheer en onderhoud. Het is de derde, geheel herziene versie van deze gedragscode Wet natuurbescherming (voorheen Flora- en faunawet).

1.2 Doel gedragscode

De gedragscode Wet natuurbescherming stelt de waterschappen in staat gebruik te maken van de vrijstellingsmogelijkheden die de Wet natuurbescherming biedt. Door te werken volgens een door de Minister van Economische Zaken goedgekeurde gedragscode:

- zijn waterschappen voor werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud vrijgesteld van een ontheffingsplicht soortbescherming;
- is het aanvragen van een ontheffing voor deze werkzaamheden dus niet aan de orde, en
- vervalt daarmee een groot deel van de procedurele onzekerheid die met ontheffingprocedures is gemoeid.

De gedragscode bevordert daarnaast de structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van de waterschappen en schept duidelijkheid vooraf. De kans op een probleemloze voortgang van de uitvoering van werkzaamheden neemt daardoor toe.

1.3 Implementatie gedragscode

De gedragscode Wet Natuurbescherming voor Waterschappen geeft op hoofdlijnen aan hoe werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om gebruik te maken van het vrijstellingsbesluit. Voorliggend document beschrijft hoe HHNK de gedragscode vertaalt naar de praktische uitvoering. Hiertoe wordt een procedure beschreven. Voor veelvoorkomende werkzaamheden en op basis van de aanwezigheid van beschermde soorten in het beheergebied van HHNK zijn werkprotocollen opgesteld met gedragsregels. De werkprotocollen vormen hiermee een vaste set gedragsregels voor de doorwerking in uitvoeringsplannen.

2 Reikwijdte en geldigheid

2.1 Algemeen

De gedragscode biedt vrijstelling van de Wet natuurbescherming onderdeel Soortenbescherming bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud. Het betreft werkzaamheden die als doel hebben om de huidige situatie in stand te houden, een voortzetting zijn van beheer in het verleden en in het belang van de waterschapstaken noodzakelijk zijn. De vrijstelling is van toepassing bij (dreigende) overtreding van de verbodsbepalingen in artikelen 3.1 (vogels), 3.5 (habitatrichtlijnsoorten) en 3.10 (andere soorten) van de Wet natuurbescherming.

Om gebruik te maken van de vrijstellingsregeling dient in lijn met de gedragsregels in de gedragscode gewerkt te worden.

De gedragscode geldt niet als vrijstelling voor andere vergunningen en ontheffingen, bijvoorbeeld in het kader van Natura 2000, Natuurnetwerk Nederland, Weidevogelleefgebied, kapmelding/kapvergunning of op grond van de Wet Milieubeheer.

Afwijken van de gedragscode is mogelijk, mits voldoende ecologisch onderbouwd en een wezenlijke aantasting van de staat van instandhouding van populaties van beschermde soorten wordt voorkomen.

2.2 Beschermde soorten

In voorliggende document is de gedragscode uitgewerkt voor soorten die aanwezig zijn in het beheergebied van HHNK. Zie hiervoor bijlage 2. Voor soorten die niet zijn opgenomen op bijlage 2 geldt dat, waar nodig, aanvullende gedragsregels van toepassing kunnen zijn.

Behoudens de maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht gelden er geen nadere gedragsregels voor onderstaande beschermde soorten¹. Dit betekent dat een eventuele meldingsplicht niet langer geldt als de gedragscode wordt gevolgd.

Tabel 1 Algemeen voorkomende beschermde soorten

Amfibieën	Zoogdieren	Zoogdieren (vervolg)
Bastaardkikker	Aardmuis	Konijn
Meerkikker	Bosmuis	Ondergrondse woelmuis
Bruine kikker	Bunzing	Ree
Gewone pad	Dwergmuis	Rosse woelmuis
Kleine watersalamander	Dwergspitsmuis	Tweekleurige bosspitsmuis
	Egel	Veldmuis
	Gewone bosspitsmuis	Vos
	Haas	Wezel
	Hermelijn	Woelrat
	Huisspitsmuis	

¹ Deze lijst komt overeen met de soorten die zijn genoemd zijn in bijlage 13 van de Regeling natuurbescherming van 16 oktober 2016 en die in de meeste provincies zijn vrijgesteld van nadere voorwaarden.

2.3 Bijzondere verantwoordelijkheid HHNK

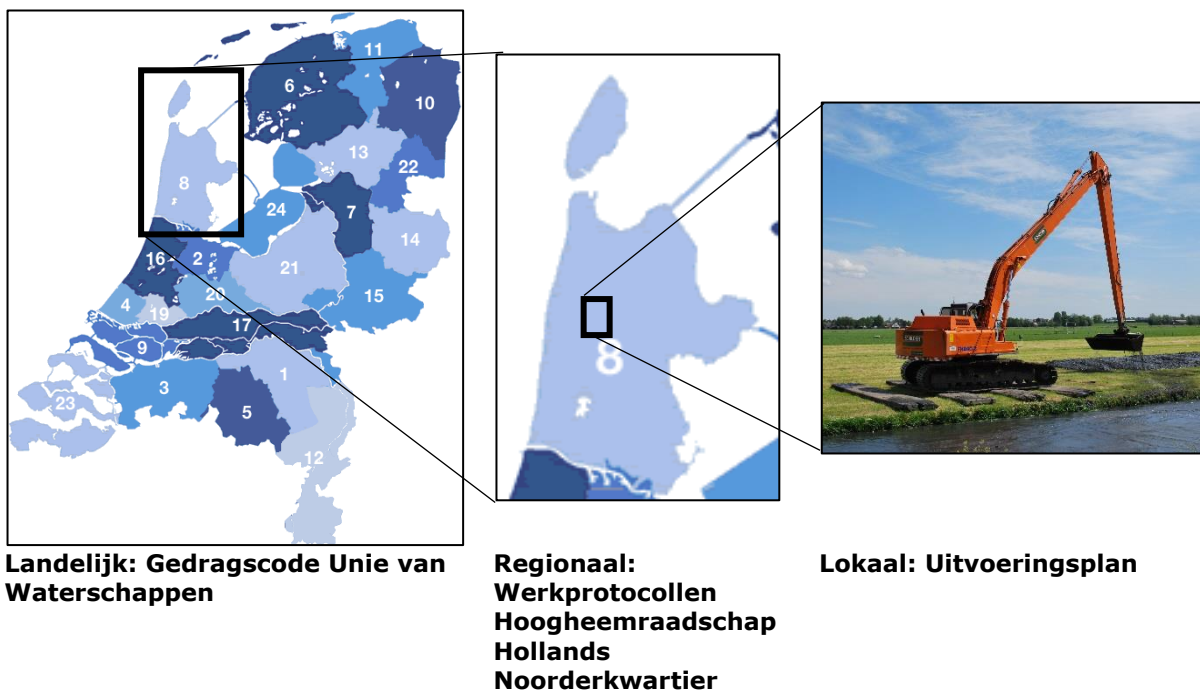
In de gedragscode is opgenomen dat het waterschap zorgt voor inzicht in het voorkomen van de beschermde soorten waarvoor het waterschap gezien de verspreiding en de afhankelijkheid van het water(beheer)-systeem een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. HHNK werkt dit nader uit in een (biodiversiteits)programma.

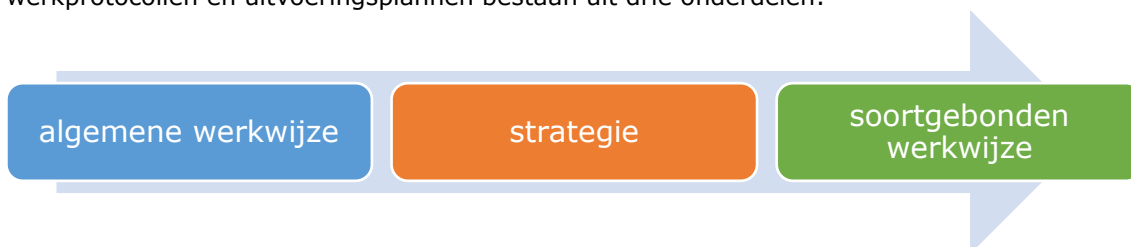
3 Procedures

3.1 Opzet

De gedragsregels uit de gedragscode worden in voorliggend document vertaald in werkprotocollen gericht op werkzaamheden en soorten van HHNK. De gedragsregels uit de werkprotocollen worden per onderhoudsplan of project uitgewerkt in een uitvoeringsplan.

De werkprotocollen en uitvoeringsplannen bestaan uit drie onderdelen:

De 'Algemene werkwijze' betreft algemene richtlijnen waaronder de werkzaamheden moeten worden uitgevoerd. Denk hierbij aan het voorkomen van vernietigen van vogelnesten en de invulling van de zorgplicht, zoals het altijd behouden van een vluchtweg voor dieren.

In het deel 'Strategie' worden strategieën beschreven om de werkzaamheden dusdanig uit te voeren dat schade aan beschermde soorten wordt voorkomen, in eerste plaats door buiten het broedseizoen te werken. Wanneer dit niet mogelijk is, kan bij maaien, schonen en baggeren worden gekozen voor fasering (habitatbenadering) of maatwerk met ecologische begeleiding.

Hierdoor kunnen de werkzaamheden jaarrond gepland worden. In een uitvoeringsplan wordt de strategiekeuze vastgelegd en wordt beschreven hoe voldaan wordt aan de voorwaarden.

Daarna zijn in 'soortgebonden werkwijze' gedetailleerde voorschriften opgenomen. De voorschriften in de werkprotocollen zijn gebaseerd op de aanwezigheid van de soorten in het werkgebied van HHNK. In het uitvoeringsplan kunnen voorschriften nader uitgewerkt worden voor specifieke gebieden.

Bij conflicterende werkwijzen zijn de soortgebonden voorschriften leidend, daarna de strategievoorwaarden en tot slot de algemene werkwijze.

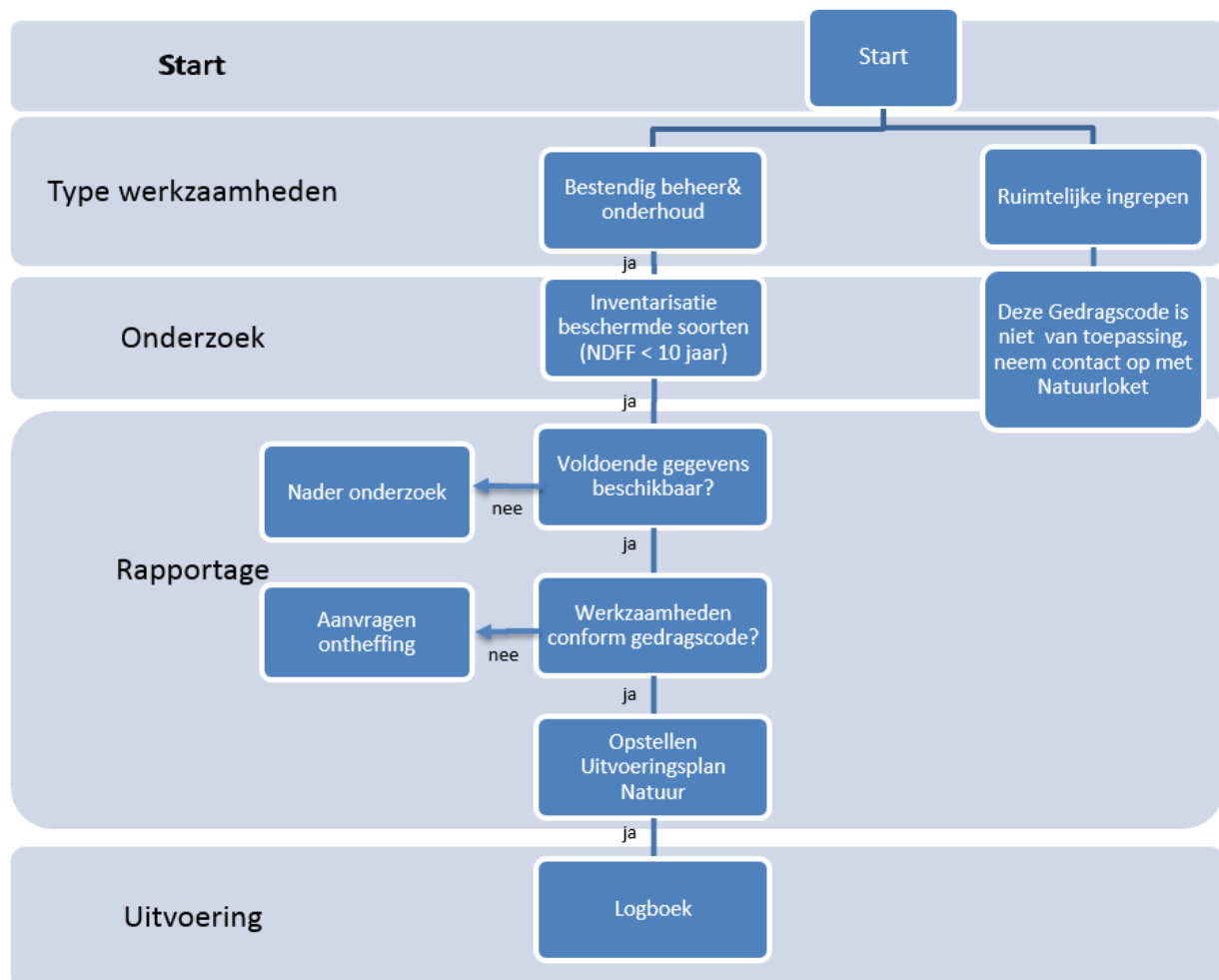
Voor de volgende werkzaamheden zijn werkprotocollen opgesteld (bijlage 2).

1. Schonen
2. Maaien van taluds (insteek tot waterlijn, inclusief onderhoudspaden)
3. Maaien van bermen, dijken en gazons
4. Baggeren en herprofilen van wateren (onderhoud aan oevers)
5. Snoeien, dunnen en afzetten van opgaande beplanting
6. Onderhoud aan waterkeringen en duikers en herprofilering van oevers en kaden
7. Onderhoud verhardingen
8. Begrazen
9. Het voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskus- en beverratten

3.2 Stappenplan

Bij de voorbereiding van werkzaamheden worden de volgende stappen doorlopen:

3.3 Uitvoeringsplan Natuur

Het Uitvoeringsplan Natuur vormt de onderbouwing hoe werkzaamheden in lijn met de gedragscode worden uitgevoerd. Het uitvoeringsplan is vormvrij en kan bestaan uit een paragraaf in een beheerplan in combinatie met een verbeelding in bijvoorbeeld maaikaarten tot een nadere uitwerking van een werkprotocol. Laatstgenoemde is veelal noodzakelijk bij een projectmatige voorbereiding van beheer en onderhoud en maatwerk ecologische begeleiding. In een uitvoeringsplan als uitwerking van een werkprotocol komen ieder geval aan bod:

- beschrijving werkzaamheden, werklocatie(s) en uitvoeringsplanning;
- strategiekeuze (waar van toepassing);
- aanwezigheidsbeoordeling beschermde soorten;
- beoordeling maatregelen: algemene werkwijze, strategievoorwaarden en soortgebonden voorschriften en eventueel aanvullende voorschriften in het kader van andere natuurwet- en

regelgeving, zoals gebiedsbescherming van het Natura 2000 of het Natuurnetwerk Nederland;

- overzicht verantwoordelijkheden;
- instructies voor monitoring (logboek) en melding van incidenten.

3.4 Verspreidingsonderzoek soorten

De verspreiding van beschermde soorten in het beheergebied van HHNK wordt gebaseerd op actuele verspreidingsgegevens in met name de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en gebiedskennis van HHNK en ecologisch deskundigen. Waar nodig worden de gegevens verbeeld op kaartmateriaal. De beoordeling van de aanwezigheid van beschermde soorten wordt gedaan door het Natuurloket of een andere ecologisch deskundige (zie definities). Op basis van de verspreidingsgegevens beoordeelt een ecologisch deskundige of beschermde functies van een beschermde soorten aanwezig of te verwachten zijn of dat deze uitgesloten kunnen worden. Bij onvoldoende bruikbare gegevens wordt het voorzorgsprincipe toegepast. Nader onderzoek wordt uitgevoerd in lijn met hiervoor geldende richtlijnen, zoals opgenomen in de Kennisdocumenten. Op basis van de aanwezigheidsbeoordeling en werkzaamheden beoordeelt een ecologisch deskundige welke voorschriften van toepassing zijn om in lijn met de gedragscode te werken. De onderzoeksplicht is niet van toepassing op algemeen vrijgestelde soorten.

3.5 Logboek

Tijdens de uitvoering van werkzaamheden wordt een logboek bijgehouden. Het logboek vormt de documentatie van de uitvoering van de voorschriften. Uit het logboek blijkt:

- Of, en zo ja, door wie en wanneer ecologische begeleiding is uitgevoerd, zoals:
 - Broedvogelcontroles;
 - Nestverplaatsingen Meerkoet;
 - Geplaatste markeringen;
- Of en welke beschermde soorten zijn waargenomen, met speciale aandacht voor soorten die onverwachts worden aangetroffen en niet in het uitvoeringsplan zijn genoemd;
- Of en hoe afgeweken is van voorschriften uit het uitvoeringsplan en de ecologische onderbouwing van afwijkingen;
- Of incidenten hebben plaatsgevonden, zoals het per abuis:
 - verwonden of doden van dieren: dode muizen, konijnen, vogels etc.;
 - vernietigen van planten: verwijderde orchideeën etc.;
 - vernietigen van in gebruik zijnde vogelnesten: kapotte eieren etc.;
 - niet voldoen aan te behouden percentages of leefgebieden;

Tijdens de voorbereiding van toekomstige werkzaamheden in het betreffende gebied dient rekening te worden gehouden met de nieuw aangetroffen soorten. De projectleider is verantwoordelijk voor het aanleveren van deze gegevens aan het Natuurloket. Het Natuurloket is verantwoordelijk voor het actueel houden van het soortenbestand in NDFF.

Het logboek dient, net als het Uitvoeringsplan Natuur, op het werk aanwezig te zijn. De opdrachtnemer is zelf verantwoordelijk voor het consequent uitvoeren van de controles en het invullen van de formulieren. Het Uitvoeringsplan Natuur wordt toegevoegd aan het bestek. De opdrachtnemer die zich inschrijft op het bestek is op deze manier hiervan op de hoogte.

4 Organisatie en verantwoordelijkheden

4.1 Gebruik door derden

Het waterschap bevordert het zorgvuldig handelen van onderhoudsplichtigen, pachters, vergunninghouders en van (mede)gebruikers van waterschapsterreinen en door waterschappen beheerde wegen, dijken, terreinen en wateren. Het waterschap zorgt bovendien voor het naleven van de gedragscode door partijen die in opdracht van het waterschap handelen (zoals loonwerkers, aannemers, onderzoekers).

Dit doet het waterschap bijvoorbeeld door middel van voorlichting en het beschikbaar stellen van informatie over het voorkomen van beschermde soorten. Derden zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen dat zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, mits het handelen nodig is vanwege de in de wet genoemde belangen waar de (goedkeuring van de) gedragscode op is gebaseerd, of dat zij een ontheffing aanvragen bij de provincie wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

4.1.1 Vergunninghouders en pachters

De gedragscode heeft geen doorwerking naar derden, zoals vergunninghouders of pachters. Het waterschap heeft niet de bevoegdheid om (mede)gebruikers van terreinen, bijvoorbeeld bij verpachting of recreatief medegebruik, verplichtingen op te leggen die voortvloeien uit de Wet natuurbescherming. Die bevoegdheid ontbreekt ook bij vergunningverlening. Gebruikers van waterschapsterreinen of vergunningaanvragers zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen dat zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode of dat zij een ontheffing aanvragen bij de provincie, wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

4.1.2 Onderhoudsplichtigen

Het waterschap kan op grond van de keur een onderhoudsplicht aan derden opleggen. Daarbij kunnen belangen van flora en fauna in geding zijn. Het waterschap heeft belang bij een duurzame voortzetting van deze onderhoudsplicht. Derhalve heeft het waterschap er ook belang bij te bevorderen dat de uitvoering van deze verplichtingen in goede orde verloopt en binnen de wettelijke kaders van de Wet natuurbescherming wordt uitgevoerd. Het waterschap bevordert derhalve dat onderhoudsplichtigen deze verplichtingen volgens de gedragscode uitvoeren. Onderhoudsplichtigen zijn desondanks zelf verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen dat zij bij het uitvoeren van de onderhoudsplicht dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, bijvoorbeeld die van de Unie van Waterschappen, of ontheffing dienen aan te vragen wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

4.1.3 Aannemers

In tegenstelling tot de voorgaande twee categorieën werken aannemers in opdracht van het waterschap (en daarmee onder verantwoordelijkheid van het betreffende waterschap). Derhalve bestaat tussen hen een civielrechtelijke relatie. Het waterschap zal zich er in de opdrachtverlening van moeten verzekeren dat aannemers hun werkzaamheden uitvoeren volgens zijn eisen, in dit geval volgens de gedragscode. Overigens zijn aannemers net als andere derden er ondanks het voorgaande zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden.

4.2 Controle- en evaluatiemomenten

Een uitvoering volgens de gedragscode biedt vrijstelling van overtreding van verbodsbepalingen. Om de navolging van gedragscode aantoonbaar vast te stellen en de uitvoerbaarheid en noodzaak van gedragsregels te beoordelen zijn evaluatiemomenten noodzakelijk. Onderstaand zijn de controle- en evaluatiemaatregelen uitgeschreven.

- Voor de start van de werkzaamheden wordt een Uitvoeringsplan Natuur opgesteld. In het uitvoeringsplan worden de taken en rollen van de verantwoordelijke medewerkers van HHNK opgenomen. De projectleider of aangestelde toezichthouder is verantwoordelijk voor de coördinatie en controle op de naleving van de gedragsregels zoals opgenomen in het uitvoeringsplan en/of ecologisch werkprotocollen. Het Natuurloket is verantwoordelijk voor de inhoudelijke beoordeling van afwijkingen en ecologische onderbouwingen.
- Incidenten worden terstond (binnen 24 uur) aan de projectleider van HHNK gemeld.
- Door de uitvoerende medewerker van het waterschap (of aannemer) wordt een logboek bijgehouden (Zie paragraaf 3.5). Op verzoek wordt het logboek tussentijds naar HHNK verzonden.
- Na afloop van de werkzaamheden vindt op basis van het logboek een eindevaluatie plaats.
- Op basis van controle- en evaluatiemomenten kan bijsturing van gedragsregels plaatsvinden.

Het Uitvoeringsplan Natuur en het logboek dienen op het werk aanwezig te zijn. De opdrachtnemer is zelf verantwoordelijk voor het consequent uitvoeren van de controles en het bijhouden van het logboek.

4.3 Incidenten

Ondanks een zorgvuldige voorbereiding en werkwijze kan het voorkomen dat bij uitvoering van werkzaamheden beschermde planten of dieren worden verstoord. Deze incidenten worden door het uitvoerend personeel direct gemeld (eventueel via toezichthouder) aan de projectleider. De projectleider beslist hoe er verder gehandeld moet worden. In overleg met het Natuurloket wordt besloten of en welke herstel- of noodmaatregelen kunnen worden uitgevoerd. Incidenten worden schriftelijk gedocumenteerd, waarbij in ieder geval de volgende punten aan bod komen:

- beschrijving incident;
- betrokken soort;
- eventuele oplossing van het probleem;
- naleving gedragscode Wet Natuurbescherming.

Bij ieder incident, hoe onbeduidend het ook lijkt, wordt de melding in het logboek door de toezichthouder geparafeerd. Hierna ondertekent de projectleider het formulier en zorgt voor de archivering in het projectarchief. Tijdens werkzaamheden kan een omwonende melding doen van aanwezigheid van een beschermde soort. Alle verstorende werkzaamheden worden dan onmiddellijk gestaakt om incidenten te voorkomen. De opdrachtnemer neemt in dit geval contact op met de toezichthouder.

4.4 Handelen bij toezicht en handhaving door het bevoegd gezag

Wanneer er door het bevoegd gezag overtredingen van de Wet natuurbescherming worden geconstateerd of wanneer hiervan een vermoeden is, kunnen de medewerkers van het hoogheemraadschap worden aangesproken door een toezichthouder (bestuursrechtelijk) of door een (buitengewoon) opsporingsambtenaar ("BOA")/politiefunctionaris (strafrechtelijk). De medewerker dient daarom eerst te vragen om legitimatie van degene die de medewerker aanspreekt.

Toezichthouder

Een toezichthouder heeft ten doel om naleving van de gestelde regels te bevorderen en om overtredingen ongedaan te maken. Wanneer een medewerker wordt aangesproken door een toezichthouder moet de medewerker alle vragen van de toezichthouder zo goed mogelijk beantwoorden en gevraagde informatie moet worden overgelegd. Wees "open, eerlijk en transparant".

Wanneer er een overtreding wordt geconstateerd, zal de toezichthouder een bezoekverslag of handhavingsformulier overhandigen aan de medewerker. Dit formulier wordt door de medewerker doorgestuurd aan het afdelingshoofd. Het afdelingshoofd zal de medewerker op de hoogte houden van de ondernomen en de nog te ondernemen stappen.

BOA/politiefunctionaris

De BOA en politiefunctionaris hebben ten doel om overtredingen te bestraffen. Wanneer een medewerker wordt aangesproken door een BOA of politiefunctionaris moet de medewerker geen verklaring afleggen, maar direct doorverwijzen naar de secretaris-directeur of naar het afdelingshoofd, zodat verschillende medewerkers geen tegenstrijdige verklaringen kunnen afleggen of uitspraken kunnen doen die in een strafzaak in het nadeel van het hoogheemraadschap kunnen werken.

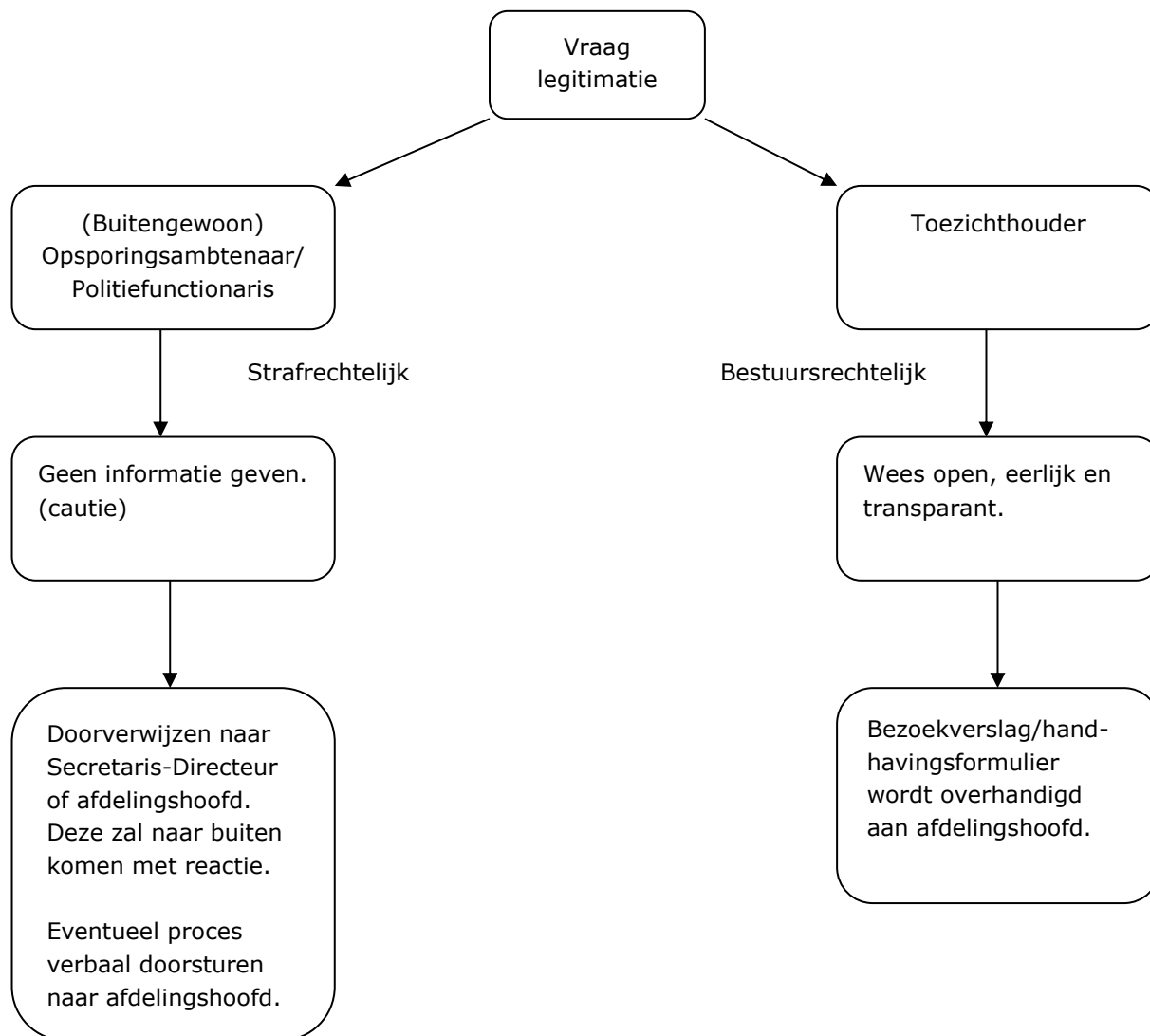
Als er door de BOA/politiefunctionaris een proces verbaal wordt opgemaakt, dan overhandigt de medewerker deze aan zijn afdelingshoofd. Het afdelingshoofd zal de medewerker op de hoogte houden van de ondernomen en de nog te ondernemen stappen.

Een nadere toelichting is opgenomen in het juridisch protocol Wet natuurbescherming (Bremer, 2019²).

² Bremer C., 2019. Protocol constatering overtreding soortenbescherming Wet natuurbescherming. HHNK. 29 januari 2019.

Hieronder is e.e.a. schematisch weergegeven:

5 Algemene werkwijze

In deze paragraaf worden algemene gedragsregels beschreven. Pas, waar nodig, onderstaande algemene werkwijze toe:

5.1 Materieelkeuze en -gebruik

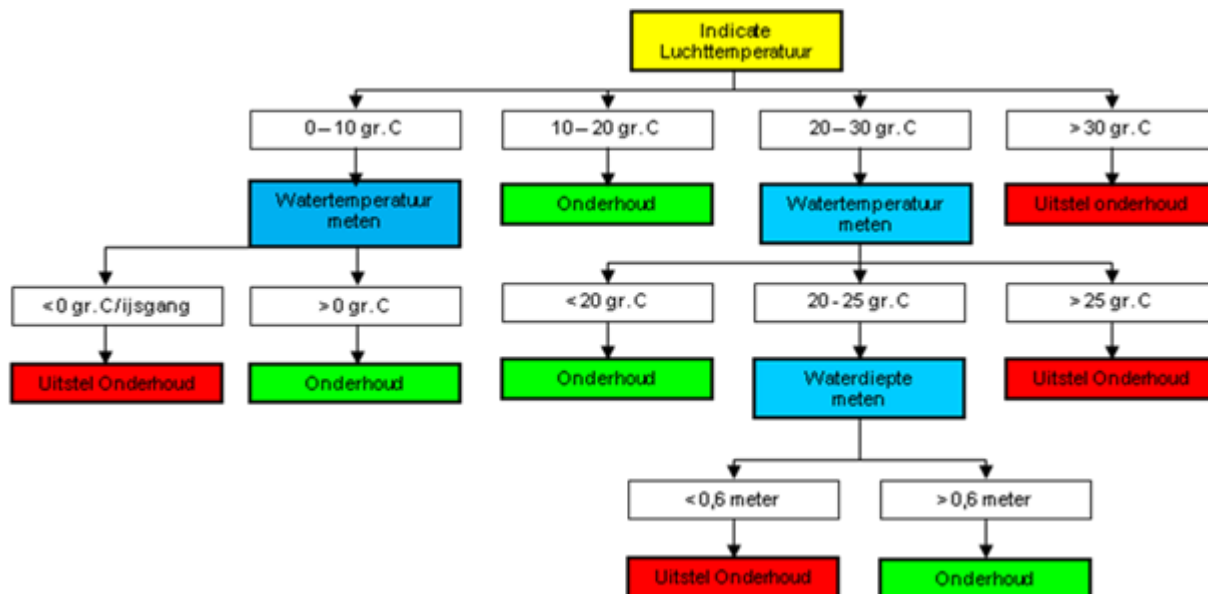
- Behoud te allen tijde een vluchtweg voor dieren, bijvoorbeeld door één kant op te werken richting een open einde.
- Zet natuurvriendelijk en/of -sparend materieel zoveel mogelijk in. Zie de werkprotocollen voor richtlijnen.
- Stel het materieel af opdat dieren zoveel mogelijk kunnen wegvluchten: werk richting open einde, pas de materieelhoogte aan en rijd bij voorkeur stapvoets.
- Maak zoveel mogelijk gebruik van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
- Voorkom schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen door o.a. insporing en te korte maai-/meshoogte.
- Houd bij activiteiten na zonsondergang rekening met de trek van onder andere padden, kikkers en vleermuizen.
- Werk bij daglicht of voorkom zoveel mogelijk uitstraling van nachtelijke verlichting naar de omgeving.

5.2 Vrijkomend materiaal (o.a. maaisel, schoonsel of bagger)

- Houd rekening met beschermde soorten bij het afzetten van vrijkomend materiaal. Dit laat ontvangstplicht door aangelanden onverlet.
- Laat vrijkomend materiaal bij voorkeur minimaal 48 uur liggen voordat het afgevoerd wordt, tenzij voor die locatie een botanische doelstelling geldt. Voer vrijkomend materiaal bij voorkeur binnen 2 weken af.

5.3 Werken onder de waterlijn

- Werk onder de waterlijn conform onderstaand temperatuurprotocol:
- Staak werkzaamheden onder de waterlijn bij ijsgang. Met ijsgang wordt bedoeld van kant tot kant ijs, dit laat onverlet dat er een (wind)wak aanwezig kan zijn. Bij twijfel worden werkzaamheden gestaakt.

5.4 Logboek

- Noteer bevindingen in een logboek. Zie paragraaf 3.5 voor relevante aspecten.
- Stuur het logboek na afronding van de werkzaamheden naar de projectleider. De toezichthouder meldt afwijkingen (tussentijds) bij de projectleider. Indien nodig schakelt de projectleider het Natuurloket in.

5.5 Algemene soortgebonden werkwijzen

Pas, waar nodig, onderstaande soort(groep)spectifieke werkwijze toe:

Soort(groep) ¹	Algemene werkwijze (vervolg) ²
Vogels	Werk bij voorkeur niet in de periode dat vogels broeden. De meeste vogels broeden in de periode 15 maart t/m 15 juli, maar bij een vroeg of laat voor- of najaar kan deze periode wijzigen op aangeven van een ecologisch deskundige. <u>Let te allen tijde op broedende vogels en in gebruik zijnde nesten.</u>
	<u>Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden en voorkom verstoring van broedgevallen. Nesten van Meerkoet mogen door een ecologisch deskundige verplaatst worden.</u>
	<u>Maai rietland breder dan 5 meter buiten de broedperiode.</u>
	<u>Voer broedvogelcontroles uit voor aanvang van werkzaamheden. Noteer waarnemingen van broedgevallen dusdanig op kaart of middels GPS dat de uitvoerende medewerker broedgevallen kan mijden.</u>
	<u>Spaar nesten van vogels met jaarrond beschermde nesten in categorie 1 t/m 4. Spaar nesten vogelsoorten in categorie 5 indien er onvoldoende alternatieve broedgelegenheden aanwezig zijn. Zie bijlage 1, deel B.</u>
Vleermuizen	<u>Spaar verblijven van vleermuizen in bomen en gebouwen. Vleermuisverblijven kunnen aanwezig zijn in holten en andere wegkruipmogelijkheden in bomen, veelal dikke oude bomen met bijvoorbeeld spechtengaten of loshangende schors.</u>
Noordse woelmuis en Waterspitsmuis	<u>Deponeer vrijkomend materiaal (o.a. maaisel, schoonsel of bagger) niet in leefgebied.</u>
Rugstreeppad	<u>Werk in gebieden waar Rugstreeppad algemeen voorkomt bij voorkeur na half augustus.</u>
Ringslang	<u>Markeer broedhopen en spaar deze.</u>
	<u>Spaar in leefgebied wortelkluiten en bladhopen in het winterseizoen (oktober t/m maart)</u>
Platte schijfhoren en libellen	<u>Verwijder water- en oevervegetatie in leefgebied in de maanden oktober en november.</u>
	<u>Spaar in leefgebied minimaal 25% van de water- en oevervegetatie en waterbodem.</u>
Planten	<u>Werk in beginsel in de periode na zaadzetting (15 september) t/m februari.</u>
	<u>Vermijd beschadiging van groeiplaatsen.</u>

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

Ad. 2. Werkwijzen zijn opsommend; 'en' i.p.v. 'of'.

6 Begrippenlijst

Begrip	Verklaring
Beschermde soorten	Planten en diersoorten die op basis van de Wet Natuurbescherming beschermd zijn en waarop de gedragscode betrekking heeft. In bijlage 1 zijn de beschermde soorten opgenomen die als uitgangspunt gelden voor het opstellen van de ecologisch werkprotocollen.
Uitvoeringsplan Natuur	Een nadere uitwerking van de gedragsregels, gericht op (gebieds)specifieke werkzaamheden. Een uitvoeringsplan geeft bijvoorbeeld aan waar broeihopen van Ringslang liggen, dat deze met een lint moeten worden gemarkeerd en dat het personeel moet worden geïnstrueerd dit terreindeel niet te betreden. Een uitvoeringsplan kan worden opgesteld per project of als een meer generieke paragraaf in een beheer- en onderhoudsplan.
Bestendig Beheer en Onderhoud	De werkzaamheden zijn gericht op het behoud van de bestaande situatie. Deze werkzaamheden worden al veel langer op deze wijze uitgevoerd en hebben niet verhinderd, of er zelfs aan bijgedragen dat zich beschermde soorten op de locatie hebben gevestigd.
IJsgang	Wanneer van kant tot kant ijs aanwezig is, ongeacht of dit een vlies betreft of de aanwezigheid van (wind)wakken.
Locatie	Een terrein waar werkzaamheden plaatsvinden.
Natte profiel	Het deel van de watergang en oever onder de waterlijn.
Ontheffing	Een ontheffing in de zin van de artikel 3.3 (vogels), 3.8 (Habitat-richtlijnsoorten) of 3.10 ('Andere soorten') van de Wet natuurbescherming. Als de voorgenomen werkzaamheden niet vallen onder de gedragscode, dus niet in aanmerking komen voor het vrijstellingsbesluit, moet voor het uitvoeren van die werkzaamheden een ontheffing van bepaalde verbodsbepalingen van de Wet Natuurbescherming worden aangevraagd.
Primaire waterschapstaken	De primaire taken van HHNK zijn het waterkwantiteits- en waterkwaliteitsbeheer. Tot het waterkwaliteitsbeheer behoort het voldoen aan de Europese Kaderrichtlijn Water, op grond waarvan waterbeheerders resultaatverplichtingen hebben om zowel chemische als ecologische doelen te behalen.
Tijdelijke wegen	Wegen met een tijdelijk karakter waarover voertuigen zich van en naar het werkterrein begeven, voor zover dit geen verharde wegen betreffen.
Zorgplicht	De zorgplicht houdt in dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende planten en dieren (ongeacht hun beschermingsstatus). Dit betekent dat bij uitvoering van de werkzaamheden activiteiten waarvan vermoed kan worden dat ze schadelijk zijn voor de aanwezige soorten zoveel mogelijk vermeden dienen te worden.
Voorzorgsprincipe	Bij twijfel over de aanwezigheid van een soort (bijvoorbeeld in het geval van onvoldoende verspreidingsgegevens) wordt de soort als 'aanwezig' opgenomen of wordt nader onderzoek uitgevoerd om de aan- of afwezigheid vast te stellen.

	Deze werkwijze voorkomt kostbare inventarisaties en vormt een overbrugging naar een volledig inventarisatie overzicht. Werken volgens de gedragscode ('zorgplicht') blijft altijd een voorwaarde.
Ecologisch deskundige	Een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige: • heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of • heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren; Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij: • werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau; en/of • zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of • zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming. Medewerkers van het Natuurloket voldoen aan de definitie ecologisch deskundige.

Bijlage 1 Uitgangspunt beschermde soorten

Deel A: Soorten als uitgangspunt voor de uitwerking van de werkprotocollen:

Soortgroep	Soorten	Opmerking ^{1,2}
Vogels	Alle soorten	
Grondgebonden zoogdieren	Boommarter	Verspreid aanwezig
	Eekhoorn	Nabij duinen aanwezig
	Steenmarter	Recent gevestigd
	Waterspitsmuis	Verspreid aanwezig
	Noordse woelmuis	Verspreid aanwezig
Vleermuizen	Alle soorten	
Amfibieën en Reptielen	Ringslang	Plaatselijk algemeen: o.a. Markermeerdijken en Wormer
	Heikikker	Uitsluitend Texel
	Kamsalamander	Zeldzaam, verspreid aanwezig
	Poelkikker	Uitsluitend Texel (verder buiten beheergebied: duinen)
	Rugstreeppad	Verspreid algemeen aanwezig
	Zandhagedis	Algemeen in duinen, Zeldzaam in beheergebied
Planten	Akkerboterbloem	Zeer zeldzaam (Texel)
	Blauw guichelheil	Zeer zeldzaam
	Dennenorchis	Plaatselijk algemeen regio Bergen
	Groot spiegelklokje	Zeer zeldzaam
	Grote leeuwenklauw	Zeldzaam nabij duinen aanwezig
	Karhuizeranjer	Zeldzaam verspreid aanwezig
	Muurbloem	Zeer zeldzaam
	Rozenkransje	Zeer zeldzaam
	Ruw pazelzaad	Zeer zeldzaam
	Scherpkruid	Zeer zeldzaam
	Smalle raai	Zeer zeldzaam
	Stofzaad	Zeldzaam, nabij duinen aanwezig
	Tengere distel	Zeer zeldzaam
	Wilde averuit	Zeer zeldzaam
	Wilde ridderspoor	Zeldzaam, nabij duinen aanwezig
	Glad biggenkruid	Zeldzaam, nabij duinen aanwezig
Vlinders	Bruine eikenpage	Zeldzaam, nabij duinen aanwezig
	Duinparelmoervlinder	Zeldzaam, op Texel en nabij duinen aanwezig
	Grote parelmoervlinder	Zeldzaam, op Texel en nabij duinen aanwezig
	Grote vos	Zeldzaam verspreid aanwezig
	Kommavlinder	Zeldzaam, op Texel en nabij duinen aanwezig
Overige ongewervelden	Gevlekte witsnuitlibel	Zeer zeldzaam, nabij duinen aanwezig
	Platte schijfhoren	Zeer zeldzaam, nabij duinen aanwezig

Ad. 1. Op basis van de NDFF, raadpleging afgelopen 10 jaar op 20 november 2018.

Ad. 2. Zeer zeldzaam = minder dan 5 vindplaatsen, Zeldzaam = 5 tot 10 vindplaatsen.

Buiten beschouwing gehouden soorten bij deze uitwerking van de gedragscode:

- Algemeen voorkomende soorten (zie gedragscode paragraaf 4.3).
- Beschermde soorten die niet van nature voorkomen in het beheer- en werkgebied, zoals alle vissoorten, Bever, Otter, Muurhagedis, Groenknolorchis, Groene glazenmaker, etc.

Bij vaststelling van buiten beschouwing gebleven soorten kunnen aanvullende voorschriften gelden.

Deel B: Jaarrond beschermde vogelnesten

Naar bijlage 4 van de gedragscode.

Op de volgende categorieën nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming ook buiten het broedseizoen van toepassing:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil);
2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk seizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn (zelf) een nest te bouwen (voorbeelden: boomvalk, buizerd en ransuil).

Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen als de broedplaats verloren is gegaan ('categorie 5'; voorbeelden: oeverzwaluw, kokmeeuw) zijn buiten het broedseizoen niet beschermd.

De hiernavolgende lijst is bedoeld als een indicatieve lijst. Deze kan worden gebruikt als hulpmiddel bij het bepalen of een ontheffing nodig is of dat maatregelen genomen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels te behouden. De functionaliteit kan bijvoorbeeld worden gewaarborgd door het nemen van mitigerende maatregelen. Als een jaarrond beschermd nest is aangetroffen en deze door een ingreep zal verdwijnen is minimaal een omgevingscheck nodig. Deze houdt in dat door een ecologisch deskundige moet worden vastgesteld of er voldoende gelegenheid voor de betreffende soort is om zelfstandig in de omgeving een vervangend nest te vinden of te bouwen. Indien dit niet voorhanden is, dan dient, voor zover mogelijk, alternatieve nestgelegenheid te worden aangeboden. Indien dat niet mogelijk is, dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om gemotiveerd en gedocumenteerd te bepalen onder welke categorieën een voorkomende vogelsoort valt. Soorten onder categorie 5 zijn niet opgenomen.

Steenuil	Slechtvalk
Huisemus	Buizerd
Roek	Havik
Gierzwaluw	Ransuil
Grote gele kwikstaart	Sperwer
Kerkuil	Wespendief
Oehoe	Zwarte wouw
Ooievaar	

Bijlage 2 Werkprotocollen bestendig beheer en onderhoud

1. Schonen
2. Maaien taluds (insteek tot waterlijn) incl. onderhoudspaden
3. Maaien van bermen, dijken en gazons
4. Baggeren en herprofilen van wateren (onderhoud aan oevers)
5. Snoeien, dunnen en afzetten van opgaande beplanting
6. Onderhoud aan waterkeringen en herprofilering van oevers en kaden
7. Onderhoud verhardingen
8. Begrazen
9. Het voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskus- en beverratten

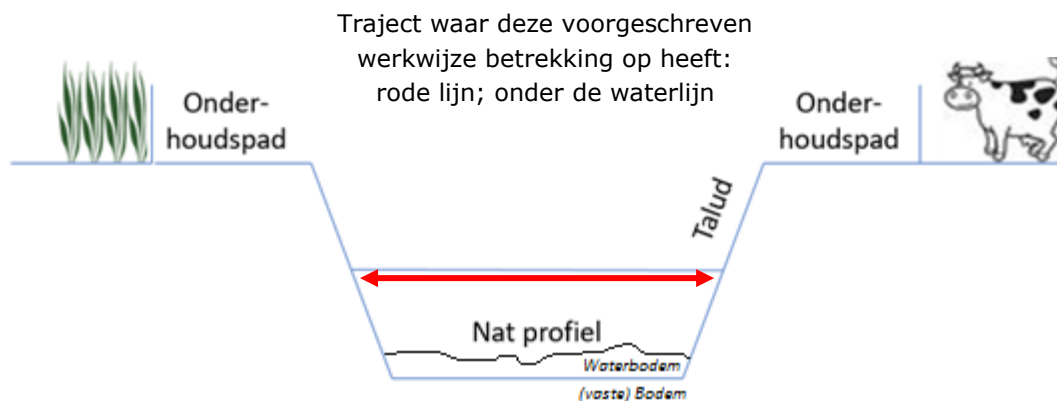

7 Werkprotocol Schonen

Toepassingsgebied

Dit werkprotocol is van toepassing op de werkzaamheden die betrekking hebben op het verwijderen van ondergedoken vegetatie. Schonen onderscheidt zich van baggeren, doordat het uitsluitend als doel heeft om de vegetatie te verwijderen. Om redenen van duidelijkheid spreken we in deze voorgeschreven werkwijze uitsluitend over 'schonen' als daarmee het verwijderen van de vegetatie onder de waterlijn wordt bedoeld. Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Schonen van wateren;
- Schonen van water met behulp van een maaiboot.

Implementatie

Het werkprotocol schonen zal worden verwerkt in een onderhoudsplan en worden verbeeld op maaikaarten.

Materiaalkeuze en -gebruik

Zet materieel in dat de minst mogelijke schade veroorzaakt en pas het gebruik aan op de ecologische potentie van te maaien gronden. Stel de meshoogte niet te krap af en bij voorkeur minimaal 15 centimeter boven maaiveld. Rijd op faunarijke gronden bij voorkeur op loopsnelheid. Voor maaierwerkzaamheden van het droge en/of natte profiel is materieel met de minst mogelijke schade dat de maaikorf, trekker met maaibalk of maaiboot met front T-mes. Een klepelmaaier met of zonder transportband of opzuigstelsel wordt zo min mogelijk ingezet en alleen op die plaatsen die moeilijk bereikbaar zijn of waar zeer weinig ecologisch potentieel aanwezig is. Een maaiboot kan worden ingezet bij een waterdiepte vanaf 60 centimeter.

Strategie

Bij het voorkomen van broedende vogels en/of beschermde soorten wordt per maaironde of -beurt één van onderstaande strategieën gekozen:

Strategieën	
1) Bij voorkeur worden werkzaamheden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Als broedseizoen geldt globaal de periode van 15 maart tot 15 juli, maar in een vroeg of laat voor- of najaar kunnen deze grenzen in overleg met een ecologisch deskundige worden aangepast.	
2) Indien noodzakelijk mag er jaarrond worden gewerkt onder de volgende voorwaarden:	
a) Verwijder tijdens het groeiseizoen ten hoogste 75% (van de te maaien oppervlakte) aan vegetatie in het natte profiel. Hierbij wordt bij voorkeur het middenprofiel gemaaid.	
b) Laat de waterbodem zoveel mogelijk ongemoeid.	
c) Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de geschoonde delen opnieuw bevolken ('habitatbenadering').	
d) Spaar de vegetatie in het talud boven de waterlijn door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen).	
3) Het tweede alternatief, waarbij eveneens jaarrond werken mogelijk is, is dat in overleg met een ecologisch deskundige zodanige andere maatregelen worden getroffen dat het schonen van de watergang niet van wezenlijke invloed is op de populaties van te beschermen soorten. De maatregelen kunnen bijvoorbeeld inhouden dat het schoonsel direct na het schonen te worden geïnspecteerd op juridisch beschermde soorten en dat deze terstond worden teruggezet in de watergang (het zogenoemde 'nalopen'). Voorwaarde voor deze maatregel is dat deze wordt uitgevoerd met voldoende mankracht, wat betekent dat <u>minimaal één extra persoon</u> meeloopt om organismen zo snel mogelijk terug te kunnen plaatsen. Overigens heeft het ook in dit geval nut sparende technieken toe te passen als het aanpassen van de snelheid zodat minder dieren op de kant komen.	

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Amfibieën	Werk in leefgebied in de periode 15 september t/m februari als fasering niet wordt toegepast. Markeer voortplantingsplaatsen van beschermde soorten en voorkom het beschadigen van de bijbehorende waterbodem en oever. De markeerplicht geldt niet voor Rugstreeppad.
Platte schijfhoren	Verwijder water- en oevervegetatie in leefgebied uitsluitend in de maanden oktober en november en spaar minimaal 25% van de vegetatie en waterbodem.
Krabbenscheer	Spaar minimaal 50% van krabbenscheervegetaties. Documenteer de situatie voorafgaand aan de werkzaamheden op plaatsen waar Krabbenscheer wordt verwijderd: maak foto's en noteer de locaties op kaartmateriaal.
Planten	Deponeer schoonsel niet op groeiplaatsen.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

8 Werkprotocol Maaien taluds (insteek tot waterlijn) incl. onderhoudspaden

Toepassingsgebied

Dit werkprotocol is van toepassing op het verwijderen van vegetatie tussen de insteek en waterlijn, inclusief de onderhoudspaden. Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Maaien van oevers en taluds;
- Maaien van onderhoudspaden;
- Maaien van rietland;
- Maaien van ruigtes;
- Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers;
- Op de kant brengen van oeverbegroeiing.

Implementatie

Het werkprotocol maaien taluds (vanaf waterlijn) inclusief onderhoudspaden zal worden verwerkt in een onderhoudsplan en zal worden verbeeld op maaikaarten. Aangezien dit werkprotocol betrekking heeft op verschillende onderdelen in het watersysteem (rietland, onderhoudspaden nvo's e.d.) zal dit in verschillende (onderhouds)plannen worden geïmplementeerd.

Materiaalkeuze en -gebruik

Zet materieel in dat de minst mogelijke schade veroorzaakt en pas het gebruik aan op de ecologische potentie van te maaien gronden. Stel de meshoogte niet te krap af en bij voorkeur minimaal 15 centimeter boven maaiveld. Rijd op faunarijke gronden bij voorkeur op loopsnelheid. Voor maaierwerkzaamheden van het droge en/of natte profiel is materieel met de minst mogelijke schade dat de maaikorf, trekker met cyclomaaier/maaibalk of maaiboot met front T-mes. Een klepelmaaier met of zonder transportband of opzuigstelsysteem wordt zo min mogelijk ingezet en alleen op die plaatsen die moeilijk bereikbaar zijn of waar zeer weinig ecologisch potentieel aanwezig is. Een maaiboot kan worden ingezet bij een waterdiepte vanaf 60 centimeter.

Strategie

Bij overige werkzaamheden en het voorkomen van beschermde soorten wordt per maaironde of – beurt één van onderstaande strategieën gekozen:

Strategieën	
1)	Bij voorkeur worden werkzaamheden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Als broedseizoen geldt globaal de periode van 15 maart tot 15 juli, maar in een vroeg of laat voor- of najaar kunnen deze grenzen in overleg met een ecologisch deskundige worden aangepast.
2)	Indien noodzakelijk mag er jaarrond worden gewerkt onder de volgende voorwaarden: a) Spaar tijdens het broedseizoen ten minste de helft van de vegetatie (oppervlakte) op de oevers en taluds; fasering kan in stroken of in blokken plaatsvinden. b) Gespaarde delen blijven ongemoeid gedurende het broedseizoen. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en dergelijke en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de gemaaide vegetatie (de zogenaamde 'habitatbenadering'). c) Voer maaisel uit oevers af.
3)	Als tweede alternatief geldt dat jaarrond maaien eveneens is toegestaan als de taluds gedurende het broedseizoen in hun geheel permanent ongeschikt zijn of worden gehouden voor broedende vogels, bijvoorbeeld onderhoudspaden door de vegetatie hier kort te houden. Voorwaarde is dat de vegetatie al aan het begin van het broedseizoen ongeschikt is (gemaakt).
4)	Als derde alternatief geldt dat jaarrond maaien is toegestaan als in het broedseizoen door middel van een inspectie voorafgaand aan het maaien is vastgesteld dat de genoemde objecten vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. De nesten worden kort voor het maaien gemarkeerd en ontzien bij het maaien (indicatie: 5 meter rond het nest niet maaien). De markering wordt direct na de werkzaamheden verwijderd om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen. De (voorzorgs-)maatregelen worden gedocumenteerd in het logboek.

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Noordse woelmuis en Waterspitsmuis	Spaar minimaal 50% van leefgebied, ook in najaar en winter en bij strategie 'fasering'.
Amfibieën	Werk in leefgebied in de periode 15 september t/m februari als fasering niet wordt toegepast.
	Markeer voortplantingsplaatsen van beschermde soorten en voorkom het beschadigen van de bijbehorende waterbodem en oever. De markeerplicht geldt niet voor Rugstreeppad.
	Laat een ecologisch deskundige de maaiperiode vaststellen in gebieden waar Rugstreeppad algemeen voorkomt.
Planten	Deponeer schoonsel niet op groeiplaatsen.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

9 Werkprotocol Maaien van bermen, dijken en gazons

Toepassingsgebied

Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Maaien van bermen;
- Maaien van dijken en kaden;
- Maaien van gazons;
- Maaien van overige waterschapsterreinen;
- Onkruidbestrijding.

Implementatie

Het werkprotocol maaien taluds (vanaf waterlijn) inclusief onderhoudspaden zal worden verwerkt in een onderhoudsplan en zal worden verbeeld op maaikaarten.

Materiaalkeuze en -gebruik

Zet materieel in dat de minst mogelijke schade veroorzaakt en pas het gebruik aan op de ecologische potentie van te maaien gronden. Stel de meshoogte niet te krap af en bij voorkeur minimaal 15 centimeter boven maaiveld. Rijd op faunarijke gronden bij voorkeur op loopsnelheid. Voor maaierwerkzaamheden van het droge en/of natte profiel verdienen de maaikorf, trekker met cyclomaaier/maaibalk of maaiboot met front T-mes de voorkeur. Een klepelmaaier met of zonder transportband of opzuigsysteem wordt zo min mogelijk ingezet en alleen op die plaatsen die moeilijk bereikbaar zijn of waar zeer weinig ecologisch potentieel aanwezig is.

Maaien en afvoeren vindt bij voorkeur plaats met een maaibalk. Afzuigen is ook een vorm van afvoeren. Bij het afzuigen worden echter ook zaden en insecten afgevoerd. Dit is minder wenselijk. Door het maaisel richting de kruin te harken en vervolgens daar op te zuigen wordt bodem- en ecologische schade beperkt.

Strategie

In gazons, smalle bermen en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaierwerkzaamheden gedurende het gehele jaar gepland worden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels en andere juridisch beschermde soorten. Dit geldt ook voor de veiligheidsronde van wegbermen waarbij de eerste 1,5 m vanaf de weg wordt gemaaid. Op overige plaatsen en bij het voorkomen van broedende vogels en/of beschermde soorten wordt per maaironde of -beurt één van onderstaande strategieën gekozen:

Strategieën

1. Bij voorkeur worden werkzaamheden uitgevoerd buiten het broedseizoen. Als broedseizoen geldt globaal de periode van 15 maart tot 15 juli, maar in een vroeg of laat voor- of najaar kunnen deze grenzen in overleg met een ecologisch deskundige worden aangepast
- 2) Indien noodzakelijk mag er jaarrond worden gewerkt onder de volgende voorwaarden:
 - a) Spaar tijdens het broedseizoen van de vogels (15 maart tot 15 juli) ten minste de helft (oppervlakte) van de vegetatie.
 - b) Gespaarde delen blijven ongemoeid gedurende het broedseizoen. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en dergelijke en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de gemaaide vegetatie (de zogenaamde 'habitatbenadering').
 - c) Voer maaisel af.

3) Als tweede alternatief is jaarrond maaien toegestaan als bermen en dijken gedurende het broedseizoen in hun geheel permanent ongeschikt zijn of worden gehouden voor broedende vogels, bijvoorbeeld door de vegetatie kort te houden. Voorwaarde is dat de vegetatie al aan het begin van het broedseizoen ongeschikt is (gemaakt). Wegbermen minder dan 2 meter breed worden ook gezien als 'ongeschikt voor broedende vogels'. Onkruidhaarden worden ook als ecologisch minder relevant beschouwd.

4) Als derde alternatief is maaien jaarrond toegestaan als in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) door middel van een inspectie voorafgaand aan het maaien is vastgesteld dat de genoemde objecten vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. De nesten worden kort voor het maaien gemarkeerd en ontzien bij het maaien (indicatie: 5 meter rond het nest niet maaien). Verwijder markeringen direct na de werkzaamheden om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen.

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden. Stel maaien in broedgebied van Kwartelkoning² uit tot na 15 augustus.
Noordse woelmuis en Waterspitsmuis	Spaar minimaal 50% van leefgebied, ook in najaar en winter en bij strategie 'fasering' en voorkom beschadiging van de oever (als leefgebied).
Amfibieën	Werk in leefgebied in de periode 15 september t/m februari als fasering niet wordt toegepast. Markeer voortplantingsplaatsen van beschermde soorten en voorkom het beschadigen van de bijbehorende waterbodembodem en oever. De markeerplicht geldt niet voor Rugstreeppad. Laat een ecologisch deskundige de maaiperiode vaststellen in gebieden waar Rugstreeppad algemeen voorkomt.
Reptielen	Maai in leefgebied uitsluitend met apparatuur met een minimale aanzuigende werking. Maai leefgebied van Ringslang na 15 september als fasering niet wordt toepast.
Vlinders en libellen	Maai voortplantingsplaatsen uitsluitend in de periode september t/m april. Spaar minimaal 25% van de vegetatie, bij voorkeur de waardplanten.
Planten	Markeer groeiplaatsen bij een uitvoering in de groeiperiode. Op groeiplaatsen van de tengere distel, wordt het beheer afgestemd op instandhouding en mogelijk uitbreiding van deze soort.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

Ad. 2. Kwartelkoning is zeer zeldzaam als broedvogel.

10 Werkprotocol Baggeren en herprofilen watergangen (onderhoud)

Toepassingsgebied

Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Onderhoudsbaggeren van wateren
- Herprofilering van wateren
- Het verwijderen van zandkoppen in de watergang
- Het doorspuiten van duikers
- Het uitbaggeren van zandvangen

Implementatie

De toepassing van gedragsregels is zeer locatiespecifiek en baggeren wordt projectmatig gepland. De gedragsregels worden per project in een uitvoeringsplan opgesteld.

Materiaalkeuze en -gebruik

Pas natuurvriendelijke methoden zoveel mogelijk toe, zie hiervoor onderstaande tabel van Syncera. Voor baggerwerkzaamheden worden de zuigmethode gezien als de meest natuurvriendelijke manier van baggeren. Als zuigmethode niet mogelijk zijn hebben grijpmethoden de voorkeur. De schuifboot is het minst natuurvriendelijke alternatief en wordt zo min mogelijk ingezet.

Legenda	
sterke negatieve impact op ecologie	
matig effect op ecologie	
weinig effect op ecologie	

<i>Geschiedenis baggermethode op basis van ecologische effecten</i> 	Snijkop/Zuigsystemen			Schuifboot	Hydraulische kraan		Draadkraan ²
	snijkop	baggerpomp/ spuit	wormwiel	schuifboot	hydraulische kraan, lepelbak	hydraulische kraan, knijperbak	gesloten/ milieugrijper
Effecten op waterbodem/waterkolom tijdens werkzaamheden							
opwerveling, mors, vertroebeling --> eutrofiering							
Effecten op fauna							
vis							
macrofauna							
amfibien							
overlevingskans individuen							
biotoop							
Effecten op flora							
(natuurvriendelijke) oever							
zonering mogelijk							
watervegetatie							
Effecten op landbodem door materieel							
oevervegetatie							
Effecten op landbodem bij het op de kant verwerken							
verdichting bodem/ verstikking							
eutrofiering/ verontreiniging							

Bij een cutterzuigstroom wordt ervan uitgegaan dat alléén de vaargeul wordt gebaggerd
 Zuigmethode vergroten de faunawaarden in het gebied
 Grijpmethoden zijn beter voor het behoud van flora

Strategie

Op plaatsen waar beschermde soorten voorkomen wordt voorafgaand aan de baggerwerkzaamheden een keuze gemaakt uit een van de onderstaande strategieën.

Strategieën	
1) Bij voorkeur wordt gewerkt buiten het broedseizoen. Als broedseizoen geldt globaal de periode van 15 maart tot 15 juli, maar in een vroeg of laat voor- of najaar kunnen deze grenzen in overleg met een ecologisch deskundige worden aangepast.	
2) Indien noodzakelijk mag er jaarrond worden gewerkt onder de volgende voorwaarden:	
a) Bagger tijdens het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) ten hoogste 75% van de oppervlakte van de waterbodem (middenprofiel).	
b) Spaar de ongemoeide delen gedurende het broedseizoen, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de gebaggerde delen opnieuw kunnen bevolken (de zogenoemde 'habitatbenadering').	
c) Spaar de vegetatie in het talud, bijvoorbeeld bij leidingen, boostergemalen en opstel- en overslaglocaties.	
3) Het tweede alternatief, waarbij eveneens jaarrond werken mogelijk is, is dat in overleg met een ecologisch deskundige zodanige andere maatregelen worden getroffen dat het baggeren niet van wezenlijke invloed is op de populaties van te beschermen soorten. De maatregelen kunnen bijvoorbeeld inhouden dat het baggerslib direct na het baggeren wordt geïnspecteerd op juridisch beschermde soorten en dat deze terstond worden teruggezet (het zogenoemde 'nalopen'). Voorwaarde voor deze maatregel is dat deze wordt uitgevoerd met voldoende mankracht, wat betekent dat minimaal één extra persoon meeloopt om organismen zo snel mogelijk terug te kunnen plaatsen.	

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Noordse woelmuis en Waterspitsmuis	Voorkom beschadiging van de oever (als leefgebied) door o.a. leidingen, boostergemalen en overslag.
Amfibieën	Werk in leefgebied in de periode 15 september t/m februari als fasering niet wordt toegepast.
Vissen	Spuut duikers uitsluitend door bij een watertemperatuur van minimaal 10 graden Celsius. Het betreft uitsluitend (gedeeltelijk) watervoerende duikers met een minimale diameter van 60 centimeter.
Krabbenscheer	Spaar minimaal 50% van krabbenscheervegetaties.
Vlinders en libellen	Overleg maatregelen met een ecologisch deskundige en leg dit vast in een ecologisch uitvoeringsplan.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

11 Werkprotocol Snoeien en dunnen van opgaande beplanting

Toepassingsgebied

Dit protocol heeft betrekking op het periodieke onderhoud aan beplantingen, inclusief het uitvoeren van dunningen. Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Toppen en snoeien van bomen
- Snoeien van struiken
- Het dunnen van houtopstanden
- Verwijderen van grote takken (o.a. knotten en kandelaberen)
- Versnipperen van snoeihout
- Beheer en onderhoud van hakhout en grienden

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Plan de werkzaamheden bij voorkeur buiten de broedperiode van vogels. Plannen in de broedperiode is uitsluitend mogelijk wanneer dan geen broedende vogels aanwezig zijn. Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Eekhoorn en Boommarter	Spaar bewoonde nesten en holten, tenzij door een ecologisch deskundige is vastgesteld dat dit niet mogelijk is en er voldoende alternatieven zijn in de omgeving. Verwijder bewoonde nesten en holten uitsluitend in de periode september t/m januari (februari bij Boommarter).
Vleermuizen	Onderzoek de aanwezigheid van kraam- paar- en winterverblijven en onmisbare vliegroutes van vleermuizen bij mogelijke schade hieraan. Behoud deze, bijvoorbeeld door in overleg met een ecologisch deskundige maatregelen vast te leggen in een ecologisch uitvoeringsplan. Voor het verwijderen verblijven of onmisbaar leefgebied geldt ontheffingsplicht. Voer schadeveroorzakende werkzaamheden bij voorkeur uit in de periode 15 september t/m oktober.
Amfibieën	Mijd betreding van leefgebied zoveel mogelijk.
Insecten	Overleg maatregelen met een ecologisch deskundige en leg dit vast in een ecologisch uitvoeringsplan.
Planten	Markeer groeiplaatsen bij een uitvoering in de groeiperiode.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

12 Werkprotocol Onderhoud waterkeringen en herprofilering oevers en kaden

De hier voorgeschreven werkwijze betreft handelingen die behoren tot het domein 'bestendig beheer en onderhoud' (zie gedragscode paragraaf 2.5 voor een toelichting). Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Regulier en periodiek onderhoud waterkeringen;
- Herprofileren van oevers en kaden;
- Aanvullen met grond van gaten en verzakkingen;
- Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltstenen;
- Herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen;
- Aanplanten of steken van helm, riet en rijshout;
- Herstel rasters.

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Plan de werkzaamheden bij voorkeur buiten de broedperiode van vogels. Plannen in de broedperiode is uitsluitend mogelijk wanneer dan geen broedende vogels aanwezig zijn.
	Het is toegestaan om een waterkering ongeschikt te maken en te houden om vestiging van broedvogels te voorkomen.
	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Vogels met jaarrond beschermde nesten (categorie 5)	Verwijder nesten uitsluitend als in de omgeving voldoende nestgelegenheid beschikbaar blijft, wanneer dit vanuit waterveiligheid noodzakelijk is en redelijke alternatieven ontbreken
Noordse woelmuis en Waterspitsmuis	Werk in leefgebied uitsluitend in de periode (oktober)-november t/m maart.
Amfibieën	Werk bij voorkeur in de periode september t/m februari wanneer betreding van leefgebied noodzakelijk is.
Reptielen	Controleer leefgebied in het werkterrein dagelijks op dieren en verplaats deze.
	Controleer leefgebied in het werkgebied dagelijks in de actieve periode (april t/m oktober) en verdrijf dieren zonder deze te beschadigen.
Platte schijfhoren	Werk op overwinteringslocaties van Ringslang (in basaltstenen oeverbeschoeiing of -verdediging) bij voorkeur niet in de winterperiode.
Vlinders en libellen	Markeer leefgebied en betreed dit uitsluitend wanneer noodzakelijk.
Planten	Voorkom beschadiging van de vegetatie in leefgebied zoveel mogelijk
	Markeer groeiplaatsen en betreed dit uitsluitend wanneer noodzakelijk
	Verplaats groeiplaatsen met een ruime hoeveelheid grond, mits dit voor onvermijdelijke werkzaamheden is om waterstaatkundige bedreigende situaties te voorkomen.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

13 Werkprotocol Onderhoud verhardingen

Toepassingsgebied

Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Onderhoud van wegen, strandovergangen, parkeerterreinen en bedrijventerreinen;
- Reparaties aan asfalt en bestrating;
- Onderhoud van strandopgangen;
- Gladheidsbestrijding

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Plan de werkzaamheden bij voorkeur buiten de broedperiode van vogels. Plannen in de broedperiode is uitsluitend mogelijk wanneer dan geen broedende vogels aanwezig zijn. Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Amfibieën en reptielen	Controleer leefgebied in het werkgebied in de actieve periode (april t/m oktober) dagelijks op dieren. Verplaats amfibieën en verdrijf reptielen zonder deze te beschadigen. Houd rekening met voortplantingsplaatsen van Zandhagedis bij onderhoud aan strandopgangen in de voortplantingsperiode eind april t/m september.
Vlinders en libellen	Markeer leefgebied en betreed dit uitsluitend wanneer noodzakelijk. Voorkom beschadiging van de vegetatie in leefgebied zoveel mogelijk.
Planten	Markeer groeiplaatsen en betreed dit uitsluitend wanneer noodzakelijk. Beperk zoutinbreng op locaties met (zoutgevoelige) beschermde planten zoveel mogelijk, bijvoorbeeld door andere middelen te gebruiken of de strooier af te stellen.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

14 Werkprotocol Begrazen

Toepassingsgebied

Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Inzetten van begrazing.

Implementatie

In het begrazingsplan wordt rekening gehouden met het voorkomen van juridisch beschermde dieren en plantensoorten. Zo nodig worden deelgebieden uitgerasterd en/of wordt de begrazingsdruk (aantal dieren en periode van begrazing) en de keuze van diersoort hierop aangepast.

In natuurgebieden wordt begrazing ingezet in overleg met de terreinbeherende organisatie. Deze aanwijzingen worden vastgelegd en uitgewerkt in het ecologisch uitvoeringsplan.

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soorten(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Start de beweiding van broedbiotoop voor aanvang van de broedperiode.
	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
	Stel inscharen in broedgebied van Kwartelkoning ² uit tot na 15 augustus.
Amfibieën	Voorkom beschadiging van voortplantingswateren door vee (o.a. door vertrapping en vermesting), bijvoorbeeld door deze uit te rasteren.
Ringslang	Raster broedhopen af en voorkom beschadiging.
Insecten	Overleg maatregelen met een ecologisch deskundige en leg dit vast in een ecologisch uitvoeringsplan.
Tengere distel	Stem bij groeiplaatsen van de Tengere distel het beheer af op instandhouding en mogelijk uitbreiding van de soort.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

Ad. 2. Kwartelkoning is zeer zeldzaam als broedvogel.

15 Werkprotocol Het voorkomen van schade door Muskus- en Beverratten

Toepassingsgebied

Handelingen die onder dit werkprotocol vallen:

- Het betreden van terreinen door bevoegde personen en hun metgezellen ter bestrijding van muskusratten en beverratten (te voet en/of met quad of ander motorvoertuig)
- Het uitzetten, legen of controleren van vallen.

Implementatie

In het bestrijdingsplan wordt rekening gehouden met het voorkomen van juridisch beschermde soorten in het werkgebied. Zo nodig worden aanvullende gedragsregels opgesteld over het betreden van terreinen en het voorkomen van bijvangsten. Deze gedragsregels worden opgenomen in het ecologisch werkprotocol voor de muskus- en beverrattenbestrijding. Het ecologisch werkprotocol is daarna leidend.

Soortgebonden voorschriften

Pas, waar nodig, onderstaande soortgebonden voorschriften toe.

Soort(groep) ¹	Soortgebonden voorschriften
Vogels	Plan de werkzaamheden bij voorkeur buiten de broedperiode van vogels. Plannen in de broedperiode is uitsluitend mogelijk wanneer dan geen broedende vogels aanwezig zijn.
	Betreed terreinen met broedende vogels in de periode van 15 maart tot 15 juli als de werkzaamheden binnen een uur kunnen worden uitgevoerd en mits het niet regent of sneeuwt en de temperatuur > 10 Celsius is.
	Spaar (broedende) vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren, ook als deze buiten het broedseizoen broeden.
Amfibieën	Gebruik in leefgebieden klemmen die bijvangst voorkomen.
Ringslang	Spaar broedhopen.

Ad. 1. Juridisch beschermde soorten binnen de reikwijdte van de gedragscode.

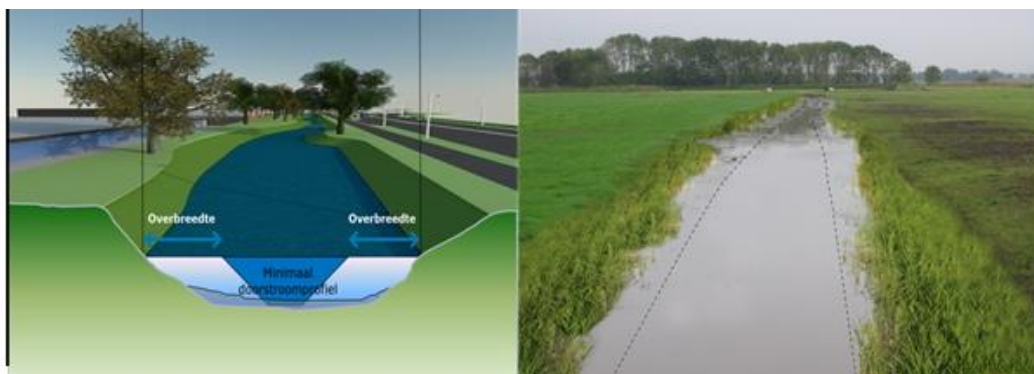
Bijlage 3 Impressie faseren / 'habitatbenadering'

De strategie 'faseren / habitatbenadering' is een vernieuwing voor de werkwijze van HHNK. Onderstaand wordt toegelicht wat verstaan wordt onder de strategie en welke uitvoeringswijzen geschikt zijn.

Werkprotocol	Minimaal sparen	Maaisel afvoeren?
Schonen (onder waterlijn)	25%	Niet verplicht
Maaien taluds (boven waterlijn)	50%	Uit oevers (verplicht)
Maaien bermen, dijken, gazons	50%	Verplicht

Schonen

De meest wenselijke invulling hiervan is het schonen van het middenprofiel (stroombaan), waarbij aan beide oeverzijdes een strook vegetatie blijft staan (figuur 1). In de praktijk is het maaien vanaf één landzijde met maaikorf of -balk uitvoerbaar, waarbij de overzijde (minimaal 25%) wordt gespaard (figuur 2).

Figuur 1: schonen middenprofiel en sparen oeverzones.

Figuur 2: Schonen of maaien vanaf één zijde.

Maaien taluds

Fasering kan plaatsvinden in stroken of blokken. Wanneer beide oeverskanten onderdeel zijn van het beheer kan één oeverzijde gespaard worden (figuur 2). Fasering in stroken is goed uitvoerbaar bij bredere oevers, waar een strook langs de waterlijn of juist langs de dijk behouden kan blijven (figuur 3). Ook kan in sinusbeheer gemaaid worden (figuur 4). Waar onvoldoende ruimte is om in stroken te faseren kan dit in blokken plaatsvinden. Maaien in blokken heeft voordelen voor zowel de ontwikkeling van een gevarieerde vegetatie als behoud van leefgebied voor diersoorten. Uit onderzoeken is gebleken dat 200 meter gemaaide oever te overbruggen is voor diersoorten en 200 meter gespaarde oever geschikt is als habitat. Rietoevers en rietlanden worden reeds in blokken gemaaid, in ruimte en tijd gefaseerd over drie jaar.

Figuur 3: behoud strook langs de dijk

Figuur 4: sinusbeheer

Maaien bermen, dijken en gazons

In bermen, dijken en gazons zijn relatief veel mogelijkheden om vegetatie te sparen, zoals in stroken, willekeurige banen of sinusbeheer. Dit wordt reeds toegepast op locaties met (voorheen) beschermde plantensoorten (figuur 3, 4 en 5).

Figuur 5: Sinusbeheer op een dijk